

CRUCI, HOTARE ȘI BARIERE ÎN VECHIUL BUCUREȘTI

Ionel Zănescu

Întinderea teritorială a orașului București în veacul al XV-lea se poate reconstitui doar pe cale arheologică, ea fiind destul de restrânsă, ocupând în special partea stângă a râului Dâmbovița în perimetrul înscris astăzi de Piața Splaiului (fosta Operetă), spitalul Colțea și podul Șerban Vodă, având în centru Curtea domnească. În prima jumătate a veacului al XVI-lea suprafața orașului se mărește, extinzându-se însă tot pe partea stângă a râului. Întinderea Bucureștilor este destul de vag și incomplet amintită într-un hrisov de la Matei Basarab din 6 septembrie 1636, care menționează prima delimitare a orașului cunoscută până astăzi și anume aceea înfăptuită de Mircea Ciobanul (1545-1552; 1553-1554; 1558-1559). Această primă hotărnicie a orașului – provenită nouă în mod indirect – se referea numai la marginile moșiei Bucureștilor dinspre satul Văcărești. Este de presupus că aceasta era una din direcțiile principale de extindere a orașului în veacul al XVI-lea. În perimetrul orașului se întindeau vatra și pământurile înconjurătoare, care se prelungeau spre sud și sud-vest cu mult peste dealurile din dreapta Dâmboviței, până la hotarul moșiei Jilava și Măgurele, la nord și nord-est până la râul Colentina, iar spre vest până la satul Lupești al mănăstirii Sf. Troiță (Radu Vodă) în apropiere de ciutăria domnească.

Un număr de documente din veacul al XVII-lea dovedesc existența unei mahalale a tabacilor din nord-vestul orașului de atunci, pe malul stâng al Dâmboviței, între proprietățile a doua puternice mănăstiri: Sf Ioan înainte mergătorul (numit mai târziu cel Mare și Sărindarul. Cel mai vechi document atestând prezența tabacilor în această parte a orașului datează din 21 iunie 1628 (7136), iar cel din urmă consemnând părăsirea acestor locuri de către tabaci este din 12 decembrie 1674 (7183). Se înțelege de la sine ca aceste două date nu sunt limitele reale între care s-a desfășurat viața și activitatea acestor meșteșugari în Bucureștii de sus.

Pe acest teren întâlnim așezați un număr mare pe tabaci cu micile lor case-ateliere după cum reiese din cartea județului Gherghina și a celor 12 pârgari din 12 decembrie 1666 (7175) ce au adevărit hotarele locului mănăstirii „unde sunt acum tabacii”.

La rândul său, hrisovul lui Radu vodă Leon din 15 februarie 1668 (7176) atesta astfel hotarele: „despre oraș de în podul ce trece Dâmbovița spre mănăstirea lui Mihai vodă, de în capul podului despre oraș pre lângă gardul Papei comisul pre vale

în sus pre lângă iar gardul lui Pană spătar și merge pre în grădina lui Dumitrașco logofăt până în gardul Sărindarului și merge den jos de cruce preste pârau până în Dâmbovița, până în vadul cailor”.

Aceste amănunte ne îngăduie să ne dăm seama, destul de precis, unde se afla locul: între ulița care ținea pe atunci direcția actualei străzi Brezoianu și o proprietate a jupănesei Elina, al cărui nume de Pâroaea pare a indica că locuia pe „pârâul tabacilor” de unde se trage numele amintitei bresle. Ca așezare, locul era „despre popa Stoica”, adică ceva mai la sud de fosta biserică Brezoianu, cunoscută încă din veacul al XVII-lea sub numele de biserică popii Stoica Sterpul și lângă o margine de oraș, dincolo de care, pe pârâu, nu mai locuiau tabacii; găsim, în schimb, stabiliți prin aceste locuri mlăștinoase, pe evrei.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea, Bucureștii se compuneau, din punct de vedere teritorial, din două zone: vatra urbană și moșia orășenilor, pe care se aflau atât ogoarele, viile bucureștenilor, cât și satele din imediata vecinătate. Cât privește limitele moșiei, se cunosc câteva repere certe, consemnate în documentele vremii. Cel mai vechi în această privință este hrisovul lui Matei Basarab (1632-1654), emis la 6 septembrie 1636, în care se menționează o hotărnicie făcută în prezența voievodului. La 1 septembrie acel an, domnitorul constata personal că pietrele de hotar au fost mutate din rea-voință.

Documentul din 6 septembrie 1636, emis de Matei Basarab restabilește vechiul hotar al Bucureștilor dinspre Văcărești și întărește orășenilor de aici moșiile, viile și livezile lor, încălcate de Sava, fiul lui Negre din Văcărești. În document se menționează că „hotarele cele bătrâne de sus” au „fost puse de Mircea voievod”, iar la „hotarul de în luncă” pietrele datau din „zilele răposatului Radul voievod în anul 7120 (1611-1612) cum au fost cu direptate”. Vinovat de mutarea pietrelor de hotar se făcea vinovat Sava care „au mutat hotarul”; în consecință Matei Basarab restabilește, împreună cu boierii care-l însoțesc, vechiul hotar, așezând pietrele pe vechiul lor amplasament.

Spre est hotarul apare consemnat în cronică Anonimului cantacuzin, care relatează că, pregătindu-și lupta împotriva lui Radu Iliăș în 1632, proaspătul voievod ales de țară, Matei Basarab, a concentrat oastea lui „pre marginea orașului, dăspre Dudești”, adică în zona Plumbuita-Obilești (astăzi Pantelimon), unde se oprea moșia bucureștenilor. Spre nord, ocolul Bucureștilor urca până la râul Colentina. S-a păstrat hrisovul din 1628, prin care Stanciu logofăt „ot Fundeni” primea întărire pentru niște locuri „pe moșia orașului București de pe apa Colintinii”. În fine, spre vest, limita proprietăților colectivității bucureștene mergea la satul Lupești în apropierea căruia, un veac mai înainte, era „ciutăria domnească”. În mare, acest domeniu orășenesc se înscrisa într-un dreptunghi cu suprafață de circa 8 milioane stânjeni pătrați. Delimitarea moșiei orașului era făcută în secolele anterioare cu pietre puse peste

grămezi de cărbune, așa cum rezultă din judecata la fața locului pentru rezolvarea litigiului dintre Radu Dudescu și călugării raduliați, la 2 iunie 1707.

Despre o altă piatră de hotar, tot pe malul drept al Dâmboviței, vorbește documentul din 22 august 1662, în vremea lui Grigore I Ghica (1660-1664). Piatra (care de fapt era o cruce), se afla la marginea mahalalei Calicilor, pe unde trecea Podul Calicilor, importantă cale de legătură a centrului orașului cu Oltenia, drum cunoscut și sub numele de „calea Mehedinților”. Prin documentul respectiv, domnitorul întărea mănăstirii Mihai Vodă tot terenul din hotarul Lupeștilor.

La scurt timp, hrisovul lui Antonie Vodă, din 11 mai 1669, menționa și el, în aceeași zonă, existența unei cruci a lui Alexandru Vodă, care era mai mare, ceea ce ne face să credem că mai existau astfel de pietre la marginea mahalalei Calicilor. Se pare, după opinia lui Dionisie Fotino, autorul lucrării „Istoria Daciei”, că această cruce a fost așezată de Alexandru Vodă Mircea, ziditorul mănăstirii Sf. Troiță, în cinstea victoriei voievodului asupra rivalului său Vintilă Vodă, înscăunat în București de Ioan Vodă cel Cumplit în mai 1574. Ulterior pe locul acestei cruci s-a ridicat biserica Spirea Veche, de doctorul corfiot Spirea Hristofi.

Tot pe vechiul drum al Mehedinților sau Craiovei, existau și alte cruci. Harta austriacă manuscrisă din 1790-1791 însemna în zona respectivă nu mai puțin de 9 cruci și multe, dintre cele mai vechi, pieriseră desigur încă dinainte de această dată. Fără îndoială că unele erau obișnuitele cruci de răspântie purtătoare de pomelnice și ridicate lângă vreo fântână de ziditorul ei; alte mai mici, erau însă cruci de hotar. Însăși Constantin vodă Șerban (1654-1658;1660) însemnase hotarele moșiei mănăstirii lui, cu cruci.

Sporirea populației bucureștene a dus inevitabil la extinderea teritorială a orașului, uneori fără știrea domniei sau a organelor ei administrative. O anafora din 3 iunie 1766, scrisă de doi slujbași ai domniei – Ianache fost clucer de arie și Dumitrache al doilea logofăt - înștiințează despre investigațiile ce au fost făcute pentru depistarea celor care au distrus pietrele de hotar și au intrat cu forța pe un teren din moșia mitropoliei. Fiind chestionați martorii mai în vârstă, s-a ajuns la concluzia că pietrele au dispărut în timpul războiului austro-ruso-turc din anii 1735-1739, când, profitând de conflict, mai mulți locuitori din oraș au distrus pietrele de hotar și au ridicat case de locuit, înconjurându-le cu livezi și vii. Acesta este singurul document care relatează o astfel de faptă în epoca de care ne ocupăm.

Din documentele și descrierile contemporane, se pot reconstitui cu aproximație marginile și întinderea orașului până la mijlocul al XVII-lea. La nord, hotarul Bucureștilor pornea de lângă lacul și grădina ce aparținea în cea de a doua jumătate a veacului, neguțătorului Gheorghe Dura (actualul Cișmigiu) și o lua spre est prin proprietățile mănăstirilor Radu Vodă și Snagov. În partea de est, orașul mergea până la locul unde s-a zidit biserica cu Sfinți, de pe vechiul pod al Târgului de Afară

(Calea Moșilor), apoi se mărginea cu proprietățile mănăstirii Stelea spătarul, o lua pe lângă biserica Sf. Vineri, ridicată în 1644-1645 de aga Niță, ca apoi să se oprească în dreptul viitoarei biserici Olteni (construită înainte de 1696). La acea dată populația orașului număra în jur de 20.000 locuitori.

În a doua jumătate a veacului al XVII și începutul celui următor, Bucureștiul s-a extins. La nord, hotarul pornea de la mahalaua Popa Stoica (Brezoianu) și urca spre Sărindar (Cercul Militar), după care cobora pe malul drept al Dâmboviței, unde s-au înființat mahalale noi, în jurul mănăstirilor Sf. Spiridon Vechi, Mihai Vodă și Sf. Apostoli. Linia de hotar mergea pe lângă proprietățile boierilor Brăiloiu și Dudești, prin apropierea Mitropoliei și mănăstirii Sf. Ecaterina, unde boierii Brâncoveni își aveau moșiile din jurul bisericii Sfinților de pe podul Târgului de Afară, urcând spre nord până la proprietățile boierilor Mogoșești, ajungând din nou la mahalaua Popii Stoica.

Călătorii străini exagerează în privința numărului de locuitori: 60.000 de locuitori (la 12.000 case) la Evliya Celebi în 1666 și circa 50.000 la secretarul florentin Maria Del Chiaro, la începutul secolului al XVIII-lea. Având în vedere izvoarele interne pentru veacul al XVIII-lea, apreciem că populația orașului București nu depășea 30.000 locuitori.

În secolul al XVIII-lea, extinderea orașului s-a făcut mai ales în lungul podului Mogoșoaiei, deschis în 1692 de Constantin vodă Brâncoveanu, și în jurul noilor biserici și mănăstiri, hanuri și case boierești, ridicate pe marginea vetrei orașului.

Orașul avea peste 30 mahalale dintre care mai bine de jumătate apar consemnate pentru prima oară în documentele emise în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu. Aceasta nu indică și faptul că ele s-au constituit atunci, ci simpla situație că existau la acea dată, după cum este posibil să fi fost și alte atari unități teritoriale nesurprinse în izvoare scrise. Atestarea mahalalelor mărginașe: Stejaru, 1691, mahalaua popii Stoica Sterpu, 1692, mahalaua Oțetari, 1695, mahalaua Broșteni, 1696, mahalaua Sfânta Vineri, 1693, mahalaua Oltenița, 1696 ș.a confirmă limitele vetrei locuite în acea perioadă.

Cel mai vechi plan al orașului din 1770, elaborat de inginerii ruși, ne arată că limita sa de sud se întindea până la jumătatea distanței între albia Dâmboviței și dealurile de la marginea luncii. Dincolo de dealul Mitropoliei nu erau așezări, în schimb de-a lungul podului Beilicului (Calea Șerban Vodă), ele se întindeau până aproape de dealul unde erau mahalalele Tabacilor și Broștenilor. Spre răsărit, orașul mergea de-a lungul Târgului de Afară, până la oborul de vite (bariera Moșilor), pe la bisericile Olari și Negustori. Tot aici se ridicau case și pe ulița Vergului, dincolo de biserica Lucaci. La nord, Podul Mogoșoaiei sau Calea Brașovului s-a întins până în 1730, nu mai departe de Puțul cu Zale, ce se afla lângă biserica Crețulescu, clădită în 1722 la marginea târgului, de către Iordache Crețulescu și soția lui Safta, fiica lui

Constantin Brâncoveanu, pe locurile dăruite de tatăl ei. După douăzeci de ani, pe la 1750, aflăm că pe Livedea Văcărescului, grădina Episcopiei și Ateneul de azi, erau modeste căsuțe de negustori și meseriași.

Când în 1818, domnița Ralu, fiica lui Ioan vodă Caragea (1812-1818), deschide teatrul de la Cișmeaua Roșie, situat cu 200 m mai la nord de Athene Palacé, Podul Mogoșoaiei se întindea până aici. Cișmeaua Roșie, cum ne arată izvoarele, se afla la marginea de nord a orașului și servea țăranilor care veneau în oraș, la popasul lor făcut la bariera târgului. În sfârșit, pe la 1830, Podul se întindea până în Piața Victoriei de azi, unde se va amenaja o piață. Spre vest, orașul mergea dincolo de lacul lui Dura neguțătorul, atingând zona dealului lui Mihai Vodă.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, istoricul F.I.Sulzer aprecia limita orașului ca având în lățime $\frac{3}{4}$ de oră de mers și în lungime $1\frac{1}{2}$ ore de mers. În schimb, la începutul secolului al XIX-lea, dr. Constantin Caracaș apreciază că orașul are o întindere de 6.000 de stânjani de la vest la est și o circumferință de parcurs în timp de 4 ceasuri. Însemnarea pe care o face Ion Ghica că orașul avea la începutul aceluiași secol o întindere de 1.250 ha ni se pare veridică, dacă se are în vedere că orașul era deschis, iar majoritatea caselor erau înconjurate de curți largi și livezi. Tot la începutul secolului al XIX-lea, D.Bantăș Kamenski (1808) compara orașul București cu Moscova, ca întindere, și constata că este "cu puțin mai mic decât acesta".

La 1773 existau în București 67 mahalale, iar în 1798, numărul lor ajungea la cifra de 80, grupate pe cinci mari plase: Târgului, Gorgani, Broșteni, Târgul de Afară și Podul Mogoșoaia. În 1807, orașul este organizat pe despărțăminte, numite culori sau boiele (roșie, verde, neagră, galbenă și albastră), conduse de comisari și pristavi.

Catagrafia orașului din anul 1796 menționează 6.606 case, de unde se deduce că populația număra în jur de circa 50.000-60.000 locuitori. Ulterior, "Tabla statistică a Poliției Bucureștilor", alcătuită în luna decembrie 1831, se referea la existența a 78 mahalale ale orașului, cu un număr de 58.893 locuitori stabili, cărora li se alăturau 1.795 sudiți (străini) și circa 10-12.000 flotanți, populația capitalei fiind de aproximativ 70.000 de locuitori.

Afluxul de flotanți crea probleme deosebit de grele legate de aprovizionarea cu alimente, lemne și de întreținerea igienei publice. De aceea în repetate rânduri (1776, 1784, 1800) poruncile domniei interzic „faceri de case afară de hotar, venirea țăranilor la oraș prin spargeri de sate”. Alexandru Ipsilanti (1774-1782; 1796-1797), a mărginit orașul cu cruci de piatră și garduri de lemn, dar această măsură s-a dovedit a fi inutilă, pentru că în 1821 Bucureștiul ocupa deja lunca Dâmboviței, în amonte, către Grozăvești; în sud depășea cu mult mânăstirea Radu-Vodă, iar în nord se întindea către Herăstrău și Băneasa.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, pe lângă marele agă, care avea și atribuții de natură administrativă asupra populației bucureștene, ia ființă o nouă

dregătorie, cea a marelui spătar. Acesta se bucura de drepturi egale cu ale marelui agă, în principal ocupându-se de securitatea orașenilor prin străjile care erau stabilite la ieșirile din oraș și pe poduri, prevenirea incendiilor, iluminarea principalelor străzi, controlul persoanelor străine în trecere prin oraș, îndeplinirea poruncilor domnești relative la circulația mărfurilor și la vămi etc. Dacă marele agă răspundea de centrul Capitalei, în schimb marelui spătar îi reveneau mahalale de la periferie și barierele orașului, care erau în număr de zece.

Pentru îndeplinirea unor sarcini multiple, în preajma revoluției de la 1821, marele spătar avea în subordine un boier logofăt și șase boieri zapcii cu funcții diferite: căpitan de lefegii, vel ceauș, polcovnic de poteri, polcovnic de vânători, polcovnic de seimeni și bașbuluc bașa; toți aceștia comandau mici detașamente de 20-40 slujitori cu leafă și aveau temnițe separate prin mahalale unde erau închiși, judecați și pedepsiți orașenii pentru pricini mărunte.

În 1794, ia ființă vornicia obștilor, care avea ca sarcină strângerea dărilor prin cislă de la orașeni, alcătuirea catagrafiei bucureștenilor, precum și controlul circulației sudiților (străinilor) prin oraș. Marele vornic al obștirilor a încercat, mai ales la începutul secolului al XIX-lea, să stăvilească creșterea populației orașului prin interzicerea așezării aici a elementelor provenite din mediul rural, fără însă a reuși datorită practicii pe scară largă a abuzurilor, dar și a numeroaselor încercări frauduloase de a se intra în oraș.

Tot în preajma revoluției de la 1821, în timpul domniei lui Alexandru Suțu (1801-1802; 1806-1812; 1818-1821), potrivit unor măsuri adiministrative adoptate temporar în vremea războiului ruso-turc din 1802-1812, când funcționase un comitet de poliție, s-au înființat epistășiile de mahalale (1820). Cei care făceau parte din aceste epistășii trebuiau să supravegheze intrarea și ieșirea tuturor persoanelor din oraș, să stârpească hoțiile, să stingă incendiile și molimele inerente unui centru urban atât de aglomerat și cu locuințe construite din materiale ușor inflamabile.

Crearea poliției a iritat pe marele agă, care-și vedea stingherite atribuțiile. Instituția s-a desființat în 1812 pentru a reapărea în 1820 sub denumirea de Casa poliției.

Securitatea locuitorilor orașului a fost restabilită prin stârpirea cetelor de hoți, haiduci și tâlhari care operau în voie mai ales prin mahalale, fiind înțelese adesea chiar cu autoritățile administrative ale orașului. În același scop s-au înființat posturi fixe de strajă la marginea orașului și pe principalele ulițe, iar din 1814 a fost introdus iluminatul cu lumânări de seu, cu felinare fixe (fânare), însă numai pe Podul Mogoșoaiei, la fiecare șapte case.

Aspre măsuri au fost luate odată cu domniile lui Alexandru Moruzi (1793-1796; 1799-1801), considerat pe drept cuvânt cel mai mare justițiar al veacului al XVIII-lea. Astfel, prin pitacul din 27 martie 1796, vodă Moruzi, porunca „vătășeilor mahalalelor și căpitanilor de la marginea Bucureștilor”, ca cel dovedit a intra în

oraș fără o treabă anume, „de îndată să-l bage la temniță și fără de nici o judecată să-l ție pe timp de un an, mângâindu-l și cu 50 lovituri la șezut”. Străinii, care ar fi încălcat poruncile, se bucurau totuși de o anumită clemență, fiindcă erau supuși străini și apărați de agențiile consulare de la București; în cel mai rău caz aceștia erau amendați și nu puteau fi reținuți în arest.

Problema străinilor a fost la rândul ei rezolvată de Ioan vodă Caragea, prin pitacul din aprilie 1812, când la Agia (Poliția) Bucureștilor ia ființă o „caștelarie a străinilor”. „Agia să înființeze o caștelarie cari prin oameni orânduți aceste caștelarii să supravegheze pe străinii sosiți, să-i cerceteze ce oameni sânt? De unde au venit, cu ce trebuință? Unde sunt conăciți? (cazați) cât au ședea?” Tot în pitac se prevedea, ca vel-aga să dea poruncă pe la proprietarii de hanuri, ca aceștia să informeze Agia de mișcările acestor străini.

În urma cercetărilor făcute, ulterior, s-a dovedit că hangii nu duc la îndeplinire cele poruncite; în consecință se emite o nouă înștiințare, care în caz de nerespectare avea urmări din cele mai neplăcute. „Acelui hangiu, care nu ar veni îndreptă cunoștință după o întreită ce i s-ar face, să i se închidă hanul, aplicându-i un straf (amendă) de 5 galbeni, în același timp mângâindu-l și la partea moale a trupului cu 75 de lovituri”.

Între anii 1822-1848, orașul își continuă procesul de extindere, deși se remarcă totodată – ca mai înainte – străduințele administrației de a limita creșterea teritorială a Bucureștilor. Barierele pe care le fixează legiuirile regulamentare au tocmai menirea de a opri o extindere disproporționată în raport cu populația. Limitele orașului sunt clar indicate în lucrările cartografice contemporane, printre care cele mai importante sunt: planul Blaremburg – anexat la „Annuaire de la Principauté de Valachie” din 1842 – și marele plan Borroczyń, realizat în anii 1844-1846. Din aceste lucrări rezultă că limitele orașului se aflau pe aliniamentul barierelor Vergului, Iancului, Târgului de Afară, cele de la nord urcau până în apropierea Parcului Kiseleff și dincolo de spitalul Filantropia, la vest marginile fiind marcate de bariera Dealul Spirii, biserica Ghencea, iar la sud, bariera Beilicului și Cărămidari.

Încă de la începutul secolului XIX, pentru a împiedica intrarea locuitorilor fraudulos în capitală, ulițele ce dădeau la marginea orașului erau blocate, în capătul lor ridicându-se case, sau plantându-se vii și livezi. În ianuarie 1836, Alexandru vodă Ghica (1834-1842), porunca din nou să se închidă ulițele și ulicioarele „netrebnice”, care ar fi dat în afara orașului.

Fenomenul migrației către capitală a continuat, așa încât Agia venea cu noi porunci și precizări către păzitorii barierelor de la intrările în oraș. La început, zapcii bucureșteni și căpitani de margine din județe, aveau misiunea doar de a controla cine intră și iese din capitală. „Când de afară va veni cinevaș și intrarea va fi slobodă, îi dă tescherea (răvaș de drum) și așa intră, iar de nu, să poprește (arestează); când iarăș de sub scaunul isprăvnicesc sau din București iase cineva, afară cu răvaș, îl slobode,

iar fără răvaș îl poprește”. În plus, acești funcționari ai spătăriei, erau obligați să înainteze de două ori pe lună, un raport în care menționau ieșirile și intrările, cu mențiunea „cu răvaș de drum sau fără răvaș”, cu care ocazie s-au luat unele măsuri de delimitare a urbei.

Ulterior, pentru străini, condițiile de intrare în oraș s-au înăsprit. După ce erau controlați dacă au bilete de intrare în capitală, străinilor li se emiteau adeverințe în care urmau să semneze că sunt datori să se înființeze la Agie, la cancelaria străinilor, în cel mult 24 de ore. Epistații de la bariere opreau biletele de intrare în oraș și le transmiteau în fiecare seară la Agie, cu mențiunea unde vor fi găzduiți străinii. Agia, după ce viza aceste bilete, le remitea epistatului de barieră spre a le da drumetului de la care le-a luat. Concomitent, Agia prin serviciul de străini, ținea și o condică de evidență în acest sens.

Străjile de la barierele orașului aveau sarcini exprese, mai ales în timpul epidemiilor, când orașul intra în carantină. Pe lângă marea epidemie de ciumă din timpul lui Ioan vodă Caragea, Bucureștiul este lovit din nou, în 1828-1829 de același flagel, ca în 1831, orașul să fie iar bântuit de o puternică epidemie de holeră. Ultima molimă, face ca circa o treime din locuitorii capitalei, de teama contaminării, să fugă din oraș. Doar evacuarea sărăcimii și instalarea unui cordon de pază în jurul orașului, au dus la stăvilirea epidemiei de holeră. Străinii care veneau din zone suspectate a fi focare de boală, erau internați în locuri speciale, un anumit număr de zile, fiind atent supravegheați medical și supuși decontaminării. În atare situații, nu erau iertați nici chiar agenții diplomatici sau membrii familiei domnitoare ieșiți temporar din capitală.

Pe plan administrativ, autoritățile centrale au încercat tot felul de variante pentru „poprirea întinderii orașului”, capitala mai păstrând încă, la periferie, aspectul unui sat mare. În anul 1830 se formează o comisie „pentru înfrumusețarea și îndreptarea Politiei” care, printre altele, redactează și un „Regulament pentru starea sănătății și paza bunei orânduiei în politia Bucureștilor”, unde întâlnim și măsuri exprese privind limitarea extinderii orașului. Spre sfârșitul anului 1832, Adunarea Obștească adoptă un nou proiect de regulament „pentru sfaturile orașenești de prin orașele prințipatului Valahiei”, care cuprinde părți modificate ale proiectului din 1830 – adoptat în 1831, dar netradus în viață. Acest proiect a fost sancționat de Kiseleff printr-un ofis din 2 decembrie 1832. Spre sfârșitul anului 1833 se alcătuiește un nou proiect „pentru mărginirea și împărțirea orașului București”, prin care se tindea să se ducă mai departe principiile de sistematizare și limitare a hotarului orașului București, stabilite în 1830. Acest proiect, ca și propunerile pe care le face marea vornicie în 1834 – printre care se prevedea mărginirea orașului cu șanțuri și o șosea - își are aplicarea practică limitată, datorită lipsei de resurse materiale. Această situație a trenat până la domnia lui Alexandru Ioan Cuza, cu care ocazie s-au luat unele măsuri de delimitare a urbei.

Totuși până în anul 1895 orașul n-a avut marginile delimitate, oricine putea să construiască unde voia, dincolo de limitele propriu-zise.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

***	<i>Documente privind istoria României, veac. XVII, B, Țara Românească, vol. IV, Editura Academiei, București, 1954</i>
***	<i>Istoria orașului București, Muzeul de istorie a orașului București, 1965</i>
***	<i>București. Monografie, București, 1985</i>
G. Potra	<i>Hanurile bucureștene, București, 1943</i>
N. Iorga	<i>Istoria industriilor la români, București, 1927</i>
Gh. Ionescu-Gion	<i>Istoria Bucureștilor, București, 1899</i>
N. Iorga	<i>Istoria Bucureștilor, București, 1939</i>
Dan Berindei	<i>Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești (1459-1862), București, 1963</i>
V. Costăchel, P.P.Panaiteșcu, A. Cazacu	<i>Viața feudală în Țara românească (secolele XIV-XVII), București, 1957</i>
Constantin C. Giurescu	<i>Istoria Bucureștilor, București, 1979, ed. II</i>
Ștefan Ionescu, Panait I. Panait	<i>Constantin Vodă Brâncoveanu, București, 1969</i>
Dumitru Almaș, Panait I. Panait	<i>Curtea Veche din București, București, 1974</i>
Ștefan Ionescu	<i>Epoca Brâncoveanu, Cluj-Napoca, 1981</i>
Col. Popescu-Lumină	<i>Bucureștii din trecut și de astăzi, București, 1935</i>
Ștefan Ionescu	<i>Bucureștii în vremea fanarioșilor, Cluj, 1974</i>
G. Potra	<i>Documente privitoare la istoria orașului București (1634-1800), București, 1892</i>

G.Potra	<i>Din Bucureștii de altădată</i> , București, 1981
Ileana Cazan	<i>Preocupări de modernizare a orașului București (1774-1828)</i> , în <i>Materiale de istorie și muzeografie</i> , vol. XI, București
Ana Toșa Turdeanu	<i>Orașul București în cartografie până la sfârșitul secolului al XIX-lea</i> , în <i>Materiale de istorie și muzeografie</i> , București, 1964, vol. I
Panaït I. Panaït	<i>Orașul București în timpul domniei lui Constantin Vodă Brâncoveanu</i> , în <i>Materiale de istorie și muzeografie</i> , vol. XI, București
Paul I. Cernovodeanu, N. Vătămanu	<i>Tabacii din Bucureștii de sus în veacul al XVII-lea</i> , în <i>Materiale de istorie și muzeografie</i> , vol. XI, București
Liviu Ștefănescu	<i>Sfărâmarea pietrelor de hotar, o formă a luptei antifeudale în orașul București</i> , în <i>Materiale de istorie și muzeografie</i> , vol. III, București